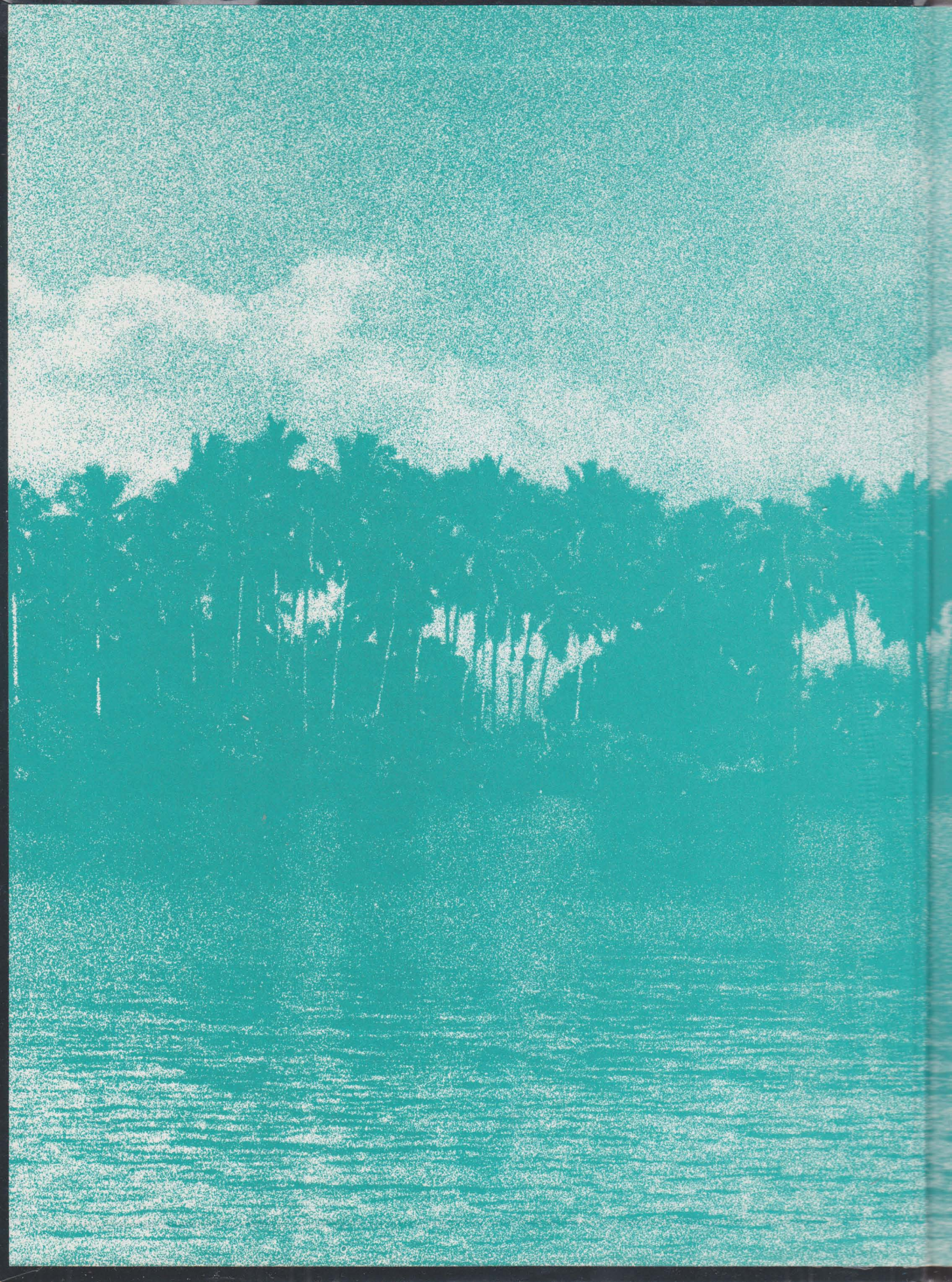

Пилип Вакуленко

Папуа Нова Гвінея

diasporiana.org.ua

Пилип Вакуленко
ПАПУА НОВА ГВІНЕЯ

Parua New Guinea

Philip Wakulenko

In Ukrainian

Text and Pix Copyright © P. Wakulenko 1979

Всі права застережені.

Художнє оформлення, фотографії,
ілюстрації та їхнє розміщення
в книжці виконано автором.

*Published by
Ukrainian Australiana Publishers
P.O. Box 309, Magill, 5072 Sth. Australia*

*Produced by
Associated Publishing Enterprises, Hong Kong*

4. —
Пилип Вакуленко

ПАПУА НОВА ГВІНЕЯ

ПОДОРОЖ НА МАКЛАСВЕ УЗБЕРЕЖЖЯ

Українське Видавництво
«Австраліана»
Аделаїда
1979

diasporiana.org.ua

Плянґація кокосових пальм в Маданґу на глі Фіністерських гір. Недостиглий горіх має всередині кислосолодкий сік або кокосове молоко. Коли горіх достигає, сік перетворюється в зернину, що називається копрою.

ПАПУА НОВА ГВІНЕЯ

Острови Тихого океану століттями полонили уяву людини і манили до себе мореплавців, завойовників, відкривачів, піратів, поетів і всіх тих, що вважали їх «раєм на землі». Всі шукали по них або легкої наживи, або життя ідеального серед краси синіх лаґун, по берегах теплих морів, в тіні струнких пальм, овіяних тропічними вітрами. І, незважаючи на прогрес, що не завжди приносив з собою добродійні впливи, деякі острови Тихого океану лишилися й сьогодні такими ж екзотичними, казковими, чарівними.

Можна об'їхати багато таких островів, захоплюючись безконечно їхньою красою, але рідко де натрапимо на таке скупчення дикої, незайманої краси, як у Новій Гвінеї. Недосяжні гострі шпилі гір, закутані від обрію до обрію білими кучерявими хмарами, стоять одвічними вартовими над непрохідними зеленими джунґлями, над могутніми річками, що в'ються розлогими долинами і несуть свої води або в Бісмаркове море на півночі, або в каламутну Папуаську затоку на півдні. Могутні масиви

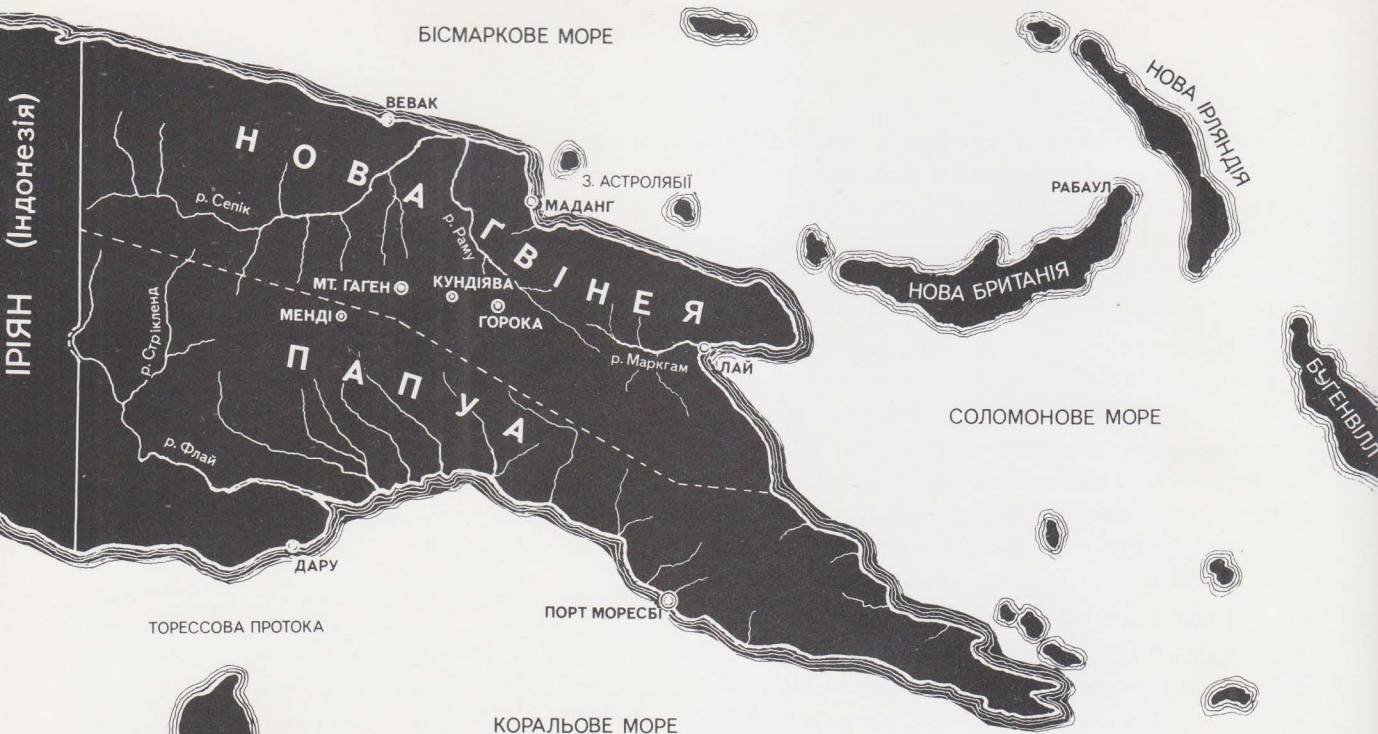
гірських кряжів покривають майже весь цей великий острів і в деяких місцях підходять впритул до самих морів, що омивають його береги. Побережні смуги, покриті родючою вулканічною землею, нанесеною дощами і монсунними зливами з гір, красуються плянтаціями кокосових пальм, що ростуть біля самого моря.

Здається, що сили, які творили світ у сиву давнину, в Новій Гвінеї, втомившись, навігад скинули всі залишки дивовижної матерії в одному місці. Лігши спочивати, вони забули довершити своє діло. Недокінчені контури покарбованого острова стали неприступним бар'єром, що полишив населення Нової Гвінеї роздрібленим на сотні ворогуючих племен, що без природньої еволюції, лишилися й по сьогодні в Кам'яній Добі.

Нова Гвінея - не тільки країна гір і річок. Це країна райського птаха, країна сотень племен і мов, традицій, звичаїв і культур. Країна канібалізму, що лише недавно вийшов з моди, країна, що, прокинувшись в 20 столітті, пробує наздоганяти його.

Гірське селище центральної верховини. Хатки низенькі, без вікон, з земляною підлогою, що служить за постіль. Щоб зігріватись вночі, посередині хатини палять вогонь, дим якого виходить через покрівлю, що всередині неначе пофарбована чорною фарбою. Населення тут живе досить бідно. Окрім солодкої картоплі та коренів таро, де-не-де подибується цукрова тростина та панданова пальма, що дає їстівні горіхи.

Після острова Гренландії Нова Гвінея - найбільший острів земної кулі. Він лежить у Тихому океані за сто миль на північ від Австралії, відділений від неї Торрессовою протокою. Площа острова в два рази більша за територію України.

Згідно теорії руху материків, Нова Гвінея, мільйони років тому, відірвалася від суходолу Австралії. Насправді, якщо порівняти, приглянувшись до мапи, контури обох суходолів, побачимо виразно, де стався розрив. Доказом цієї теорії є спорідненість флори і фауни обох суходолів.

Десь 50 тисяч років тому, Нова Гвінея почала заселятися племенами, що кочували сюди з Азії містками між суходолами, коли рівень води у морях був багато нижчим. Невеликі протоки між островами легко перепливалися примітивними човнами.

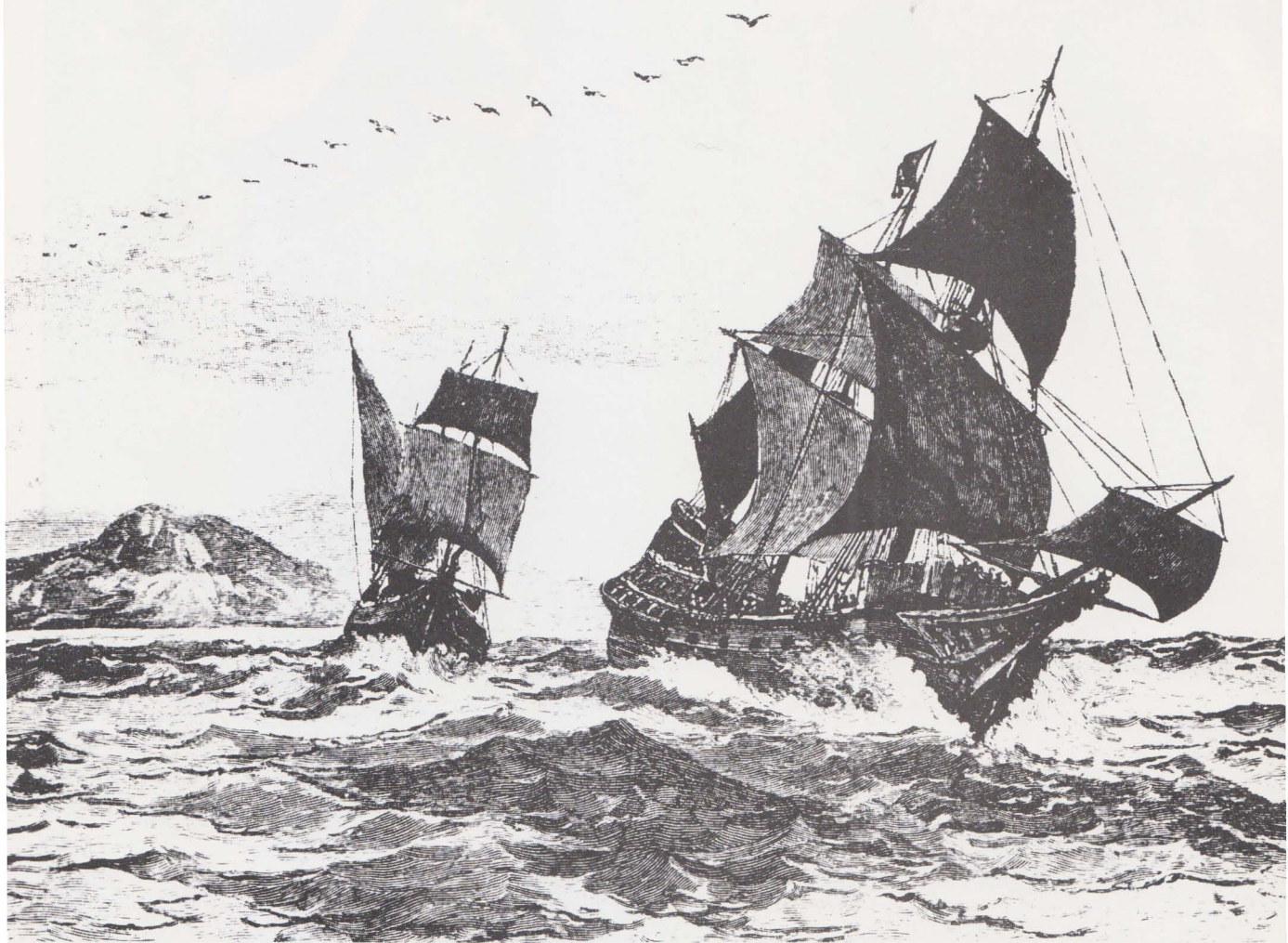
Перші поселенці Нової Гвінеї були мисливцями. Але з завезенням сюди з доколишніх островів їстівної горюдини та плодкових дерев, вони привчаються обробляти землю і переходять на осілий спосіб життя. В деяких глухих закутках, як приміром, на річці Стрікленд, однак живуть і досі племена, що кочують джунглями і живуть лише з джунглів. Вони не будують ані хатів, ані не обробляють землі, весь час мандруючи з одного кінця в інший. Примітивне знаряддя для обробітку землі лишилося в багатьох місцях таким, як воно було і тисячу років тому. Кам'яна сокира, загострені дерев'яні коли, якими довбалася земля, служать єдиним знаряддям у цих місцях і в наш час.

Папуаси не знали ні бронзи, ні заліза. Всі їхні знаряддя були з дерева, каменю, бамбука, черепашок. І лише з приходом білої людини вони запізналися з залізною сокирою, ножом та іншими металевими знаряддями.

Миклуха-Маклай в своїх спогадах про тубільців затоки Астролябії, розповідає, що ножами, які він дарував їм, вони орудували незграбно і повільно. Зате гострими кінцями черепашок, вони швидко і вправно чистили картоплю та городину, а розщепленими і загартованими на вогні уламками бамбука, чоловіки голилися впевнено, не ворухнувши м'язами обличчя.

*Торрес пропливає мимо
найпівнічнішого пункту
австралійського континенту -
коси Йорк.
Гравюра 1888 року.*

Таким самим примітивним знаряддям папуаси виробляли предмети домашнього вжитку, зброю, музичні інструменти, робили дерев'яні статуетки та з великою терпеливістю декорували їх різьбою. Свої човни вони видобували з суцільного стовбура дерева кам'яними сокирами та стругами. Дерев'яні щити, маски, що відображали в їхній мітології добрих та злих духів, декорувалися з такою ж терпеливістю мистецькими узорами та малюнками. Найкращими різьбярями на всю Нову Гвінею вважаються племена, що живуть по річці Сепік. В цій місцевості громадські будівлі та «храми» - гаус тамборани - розкішно вдекоровані різьбою та різними масками і є чудовими зразками декоративного мистецтва. Їхні вироби відомі по цілому світі і швидко розкупаються туристами. Але й тут, як звичайно, речі, зроблені для швидкого збуту, не мають того витонченого оброблення, яке було колись.

Протилежна сторінка:

Розкішна регалія ватажка гірського племені: головний убір з пір'я райського птаха та чорного какаду; він увесь обвішаний коштовними кінами, а в руках церемоніальна кам'яна сокира. В носі тростина бамбуку, а тіло вимазане сажею. Його вродлива донька носить в'язку стріл.

Внизу: Музиканти з бамбуковими флейтами.

Лулуай селища Парі має виразні семітські риси обличчя. Як знак влади, він носить на голові червоний кашкет.

Молода жінка, окрім торби, несе на голові каструлю з картоплею. Її риси обличчя чисто мелянезійського характеру.

Папуаське населення Нової Гвінеї належить до мелянезійської раси, з домішкою полінезійців та мікронезійців. Ця домішка рас особливо помітна на довколишніх островах, як Нова Британія, Нова Ірландія, Бугенвіл та інші.

Конкуренція Португалії та Іспанії на початку 16 століття в пошуках багатих земель по Тихому океані приводить до відкриття Нової Гвінеї. Іспанці, підкоривши Мексіку, почали будувати порти на її західньому побережжі та посилати у величезні простори Тихого океану експедицію за експедицією. Жадоба наживи, після пограбування Мексіки Кортесом, розгоряється в них ще дужче. Щоб отримати санкцію короля, він так пише до нього:

... «Ваша Величність стане володарем багатьох держав і країн, про які ще ніхто не чув і не бачив їх. І ніщо не перешкодить Вашій Величності стати монархом всього світу.»

Але португальці, захопивши всю Ост Індію - так зва-

ні Острови Прянощів - зустрічали еспанців там не дуже гостинно. Еспанцям довелося шукати багаті землі далше на південь, в широтах Терра Австраліс - великої південної землі, про яку багато говорилось, але її точне місцеположення було невідоме.

В 1527 році Кортес посилає чергову експедицію під команду Альваро де Сааведра, щоб утвердити права Іспанії на Далекому Сході. Попередні експедиції за той час уже відкривали в цьому закутку океану і дали назви таким островам: Сан Крістобал, Санта Ізабелла, Еспіріту Санто, Соломонові острови та Філіппіни, де загинув Магеллан.

Зустрівшись з португальцями в Молуккських островах, після програного поединку, Сааведрі довелося повертатися назад з порожніми руками. Зустрічні східні монсуни, що так легко принесли його на захід, цього разу задули його на побережжя якоїсь землі, де жили «чорні люди з кучерявим волоссям, що ходили голі.»

Мрія наживи не покидала його, і він називає цю землю «Дель Оро» - Золота земля. Якщо він і мав надії бути відкривачем невідомої землі, вони були б марними, бо два роки перед тим, португалець Йорге де Менесес, губернатор Молуккських островів, став першим європейцем, що висадився на північному березі. Сааведра, проблукавши з місяць вздовж цього побережжя, помирає, а його корабель опинився знову біля Молуккських островів. Вся залога корабля була в дуже жалюгідному стані: вони не могли там здобути ні харчів, ані води. Мо-

Вліво внизу: Бойовий ватажок, в своїй войовничій позі і прикрасах, подібний до задержаного півня.

Внизу: Стара папуаска, спостерігаючи з цікавістю білих гостей, з блискавичною швидкістю в'яже торбинку. Навіть сота частина секунди експозиції, не могла зупинити на півці рухів її правої руки.

ряки, що пробували висадитися на берег, щоб набрати води, щоразу були обсіпані стрілами і поверталися з порожніми бочками. Вони розповідали, що узбережжя там чисте, з глибокими гаванями, а люди чорні, з кучерявим волоссям, як у Гвінеї і називаються «оранг папуа», тобто, по - малайському - папуас, або точніше - «люди з кучерявим волоссям.»

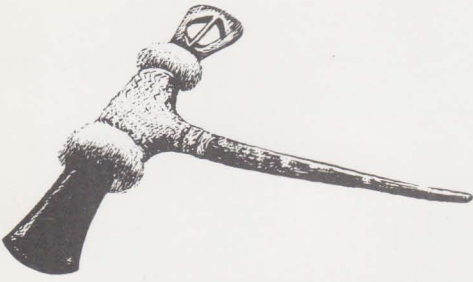
Вгорі: Батько видає дочку заміж і вихваляє її перед сватами. Але йому жаль її і він трохи не плаче. Провінція Чімбу.

Протилежна сторінка: Долина річки Чімбу з маєстатичною панорамою гір Бісмаркового кряжа. За горами, де ледве видно дороги, лежить місто Кундіява.

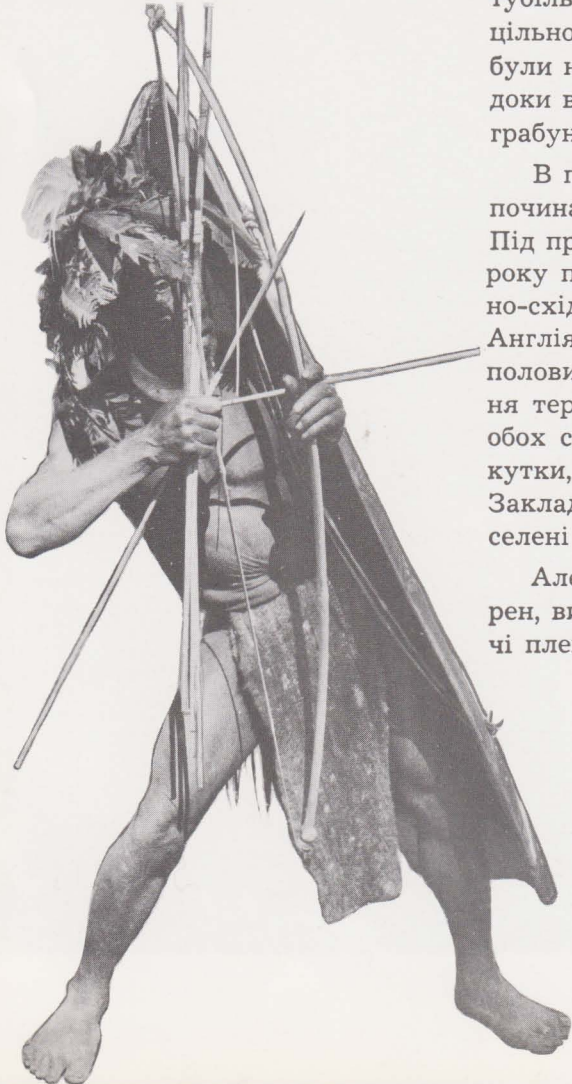
Від того часу еспанці почали називати цю землю Новою Гвінеєю, а чорних голих людей, «з якими сам диявол був у спілці», папуасами.

Тодішні мапи показували Нову Гвінею, як один величезний континент, що тягся до самого південного полюса. І лише подорож іншого еспанця Люїза де Торреса в 1606 році, відтяла Нову Гвінею від уявної великої південної землі протокою, що носить тепер його ім'я. Він проголошує Нову Гвінею еспанським володінням, але морська сила Іспанії починає занепадати, і майбутні подорожі відкрить переходять до голландців, французів,

Тубільці гірських селищ, де влада і закони не мають великого впливу, ніколи не розлучаються з своєю зброєю. Суперечки полагоджуються традиційним способом - бійкою. В час цього писання з провінції Чімбу надійшла вістка про бій за жінку, в якій взяло участь 900 тубільців, в наслідок чого було декілька забитих та багато ранених. Поліція вживала вертольоти, щоб зупинити бійку.

англійців та інших.

Прошло більше ніж сторіччя, поки європейські колоніальні держави почали ближче приглядатися до Нової Гвінеї. Починається пожвавлена діяльність експедицій, як рівно ж поодиноких осіб: місіонерів, романтиків ексцентриків, науковців, шукачів золота та пригод.

Голляндія, витиснувши Іспанію з Ост Індії, стала першою колоніальною державою, що загарбала собі західну половину острова. На березі Тритонової затоки вона закладає перший форт в 1828 році. Не зважаючи на свою мальовничість, місце, де стояв форт було дуже малярійне, і за сім років там померло близько вісімдесяти осіб. Пропасниця та бері - бері примусила поселенців залишити це нездорове місце.

У східній половині Нової Гвінеї, ще декілька років перед її розчленуванням між Німеччиною і Англією, починають свою діяльність релігійні місії, які і по сьогодні, не тільки проповідують релігію, а рівно ж допомагають тубільцям в організації промислових підприємств, в доцільному обробітці землі та шкільництві. Але початки були не легкі. Багато місіонерів загинуло з рук дикунів доки вони перестали практикувати канібалізм, вбивства, грабунки та таємничі дикі ритуали та звички.

В північній половині східної Нової Гвінеї в цей час починає свою діяльність німецька торговельна компанія. Під претексом оборони її, Німеччина 3 листопада 1884 року проголошує протекторат над островами та північно-східною частиною Нової Гвінеї, а три дні пізніше, Англія приєднує Папуа. З приходом адміністрації в обох половинах східної Нової Гвінеї починається дослідження терену, населення, природніх багатств. Експедиції з обох сторін острова проникають у незнані, невідомі закутки, що на мапі й досі залишалися білими плямами. Закладаються адміністративні пости та довкола них населені пункти.

Але прогрес був дуже повільний. Непроступний терен, виснажуючий клімат, пропасниця та дикі, войовничі племена - все це з'єдналося разом, щоб зупинити або

Побачивши стрілу, націлену на нього, автор не був певний, чи власник її жартує, чи ні. Як виявилось потім, це була лише демонстрація особистої зброї, яка, не дивлячись на її примітивність, завдає смертельних ран.

Вдекорована безліччю маленьких черепашок, ця маска висить в приміщенні аеропорту в Мадангу.

бодай сповільнити освоєння цього дикого краю на декілька десятків років.

Перша світова війна поклала кінець плянам Німеччини в Новій Гвінеї. Австралійське військо в 1914 році окупує німецьку Нову Гвінею і перебирає адміністрацію в свої руки. Одначе, цивільні урядовці, плянтатори та інші, лишаються при своїй праці та власності. Лише військові одиниці були інтерновані та пізніше репатрійовані. Тодішня Ліга Націй доручає Австралії адміністрацію бувшої німецької Нової Гвінеї. Лише згодом були сконфісковані маетки великих компаній.

*Німі свідки завятих боїв
що точилися в Мадангу. Ир-
жаві залишки японського во-
єнного транспорту.*

Період між двома світовими війнами позначається в Новій Гвінеї жвавою діяльністю адміністративних патрулів, що, окрім встановлення порядку, мали за завдання дослідження невідомих районів цього дикого краю. Спеціальні патрулі, що склалися з двох адміністраторів та поліції з носіями, пускалися на довгий час невидимими стежками через високі гори та через швидкі річки для нав'язання зв'язків з племенами, що ще не бачили білої людини. Деякі патрулі зникали в джунглях, повертаючись назад через 6 - 9 місяців або й пізніше, знесилені, обідрані, хворі, часом залишаючи мертвих членів експедиції в далеких долинах або на вершинах безіменних гір. Недоїдання, виснаження, дизентерія, сутички з ворожими племенами - все це часом забирало жертви. Лише з прибуттям і розвитком авіації та радіо, патрулювання і дослідження недоступних закутин значно полегшало. І лише зрідка можна було почути поза густим зеленим покривом джунглів про ці небуденні події, що пізніше ставали змістом багатьох цікавих спогадів, написаних провідниками патрулів. Це була епопея героїчних подвигів: захоплюючих, хвилюючих; це був виклик дикій природі в усій її красі і жорстокості. І нареш-

ті, діла тих патрулів увійшли в сторінки яскравої і кольоритної історії дослідження Нової Гвінеї.

Друга світова війна принесла Новій Гвінеї японську окупацію. Невеликі військові залоги австралійського війська були легко приборкані переважаючою японською армією, що відразу в січні 1942 року окупувала всі міста та заселені пункти північно-східного узбережжя та довколишні острови. На протязі трьох років австралійські та американські війська ведуть з японцями затяжні бої, в наслідок яких обидві сторони понесли великі жертви. В цих боях брали участь також і частини тубільців. Вони особливо відзначились, як розвідники в запіллі ворога.

Порт Моресбі в цей час стає важливою військовою базою і генерал Даглес Меккарті на деякий час переносить сюди головний штаб операцій проти ворога. Наступ японських військ був зупинений лише за 30 миль перед Порт Моресбі в горах на Кокодському перевалі. Саме місто зазнало нищівного бомбардування японськими повітряними силами.

Друге по величині місто Нової Гвінеї Лей, в наслідок воєнних дій, було розбите вщент і лише по війні було відбудоване наново. Місто Лей є важливим портом східного узбережжя. Воно лежить в гирлі річки Маркгам

Вид на Маданг з повітря. Темно-зелена стіна джунглів та кокосових плянтацій підходить до самого берега внутрішньої гавані та густо покриває мальовничі острови за токи Астролябії.

Внизу: Б-24 бомбардує японські військові укріплення в Саламауа, що лежить на перехресті.

Вгорі направо: Шеррі Рідж, що підноситься 5 тис. стіп над джунглями Фіністерських гір, був відбитий австралійським військом від японців у грудні 1943 р.

Внизу направо: Відділ папуаських вояків висідає на берег на острові Нова Британія.

(Авст. Військовий Музей)

і звідси іде на захід центральною верховиною одинока довша дорога на Гороку, Кундіяву, Маунт Гаген та Менді. Лише недавно Лей був з'єднаний новою дорогою з Мадангом на півночі, але ця нова дорога часто завалюється зсувами в горах.

Маданг, адміністративний центр Маклаєвого узбережжя, лежить над затокою Астролябії і вважається одним з найгарніших міст Нової Гвінеї. Воно лежить на невеликому півострові, оточене водою з трьох сторін. Внутрішня гавань оточена невеликими чарівними островами з плянтаціями кокосових пальм. Тут також серед цих мальовничих островів ішли завзяті бої, і біля берегів, на тлі яскравої зелені і високих пальм, ще й досі лежать затоплені іржаві залишки військових суден та розбитих літаків.

Мати з дітьми повертається з города. В матері і старшої дівчинки через голову торби з солодкою картоплею та, може, таро або ям. Постійна дієта солодкої картоплі розширяє животи не тільки у дітей але і в дорослих також. Доросла людина їсть раз на день, увечорі, споживаючи 2-3 кіло картоплі. Діти та старі люди дістають вдень овочі або цукрову тростину. В хлопчика у волоссі пелюстки квіток для прикраси.

Провінція Чімбу.

Колишня столиця німецької Нової Гвінеї Рабаул, на північному кінці острова Нова Британія, лежить над затонулим кратером вулкана, оточена навколо напівдiючими вулканами. Час від часу один з них раптом починає діяти, і в 1937 році населення було примушене втікати геть. Все місто було засипане гарячим попелом та зазнало великої шкоди. Рабаул був першим містом, окупованим японськими військами і тут містилася японська головна команда на протязі всієї війни. Великі тунелі, видовбані японцями по схилах гір, містили военні склади і виходили в самий порт. Лабіринти цих тунелів лишилися й по сьогодні нікими свідками затяжних воєнних операцій на цьому острові. Взагалі ж вся Нова Гвінея зазнала великої руйни і не тільки міста треба було перебудувувати наново. Багато прибережних селищ було спалено японцями і тубільне населення переживало нестачу харчів, бо всі дорослі чоловіки були покликані у військо і не було кому копати землю під городами.

Папуа Нова Гвінея лежить в тропічній смузі, майже на екваторі. Разом з довколишніми островами її площа перевищує 2 мільйони кв. км. Погода весь рік тропічна. Північно-західні монсуни починаються в грудні і тривають до березня. В цей час випадає багато дощу і разом із спекою життя по прибережних смугах та долинах стає досить надокучливим. В горах, по верховинах, температура повітря, однак, цілком приємна, особливо під час південної зими - від травня по вересень. Вдень тепло і приємно, а вночі треба зодягатися в тепліший одяг.

Неначе черешні, червоніють ягоди кавового куща. Один кущ приносить річно від 20 до 30 долярів кави. Всі плянтації тепер перейшли в руки тубільців і приносять новим власникам значні прибутки.

Внизу:
Дивовижний плід какао.

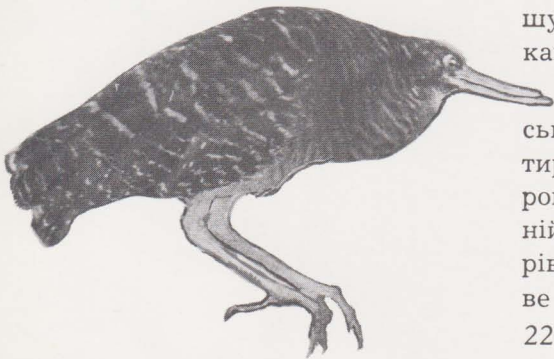

У заповіднику на річці Басер. Тут зібрані всі види птахів і тварин, що водяться у Новій Гвінеї.

Ботанічно Нова Гвінея має багато спільного з тропічним поясом Австралії. Більшість країни покрита лісами-джунглями. Тут росте багато видів дерев та пальм. Пальми багатьох видів не тільки прикрашують мальовничі краєвиди, але й служать також джерелом поживи. До цих пальм належать: кокосова, сагова, панданова та арекова. Листя цих пальм служить для покривання будівель, вироблення мат, торбів та кошиків. Та найбільше, мабуть, тубільці вживають бамбук. З нього виробляють тятиву для луків, посуд для води, верші для рибальства, ножі, плетиво для стін та даху, музичні інструменти, люльки. Сухі гілки з листям для освітлення, а молоді тендітні пагонці бамбука втамовують голод та задовольняють спрагу. Декоративні кущі з кольоровим листям(кротони), орхідеї, екзотичні квіти - все це прикрашує папуаські селища і робить їх більше привітними, цікавішими.

Болотний птах - бугай.

Острів Нової Гвінеї розділений вздовж високими гірськими кряжами. Шпилі деяких з них сягають понад чотири тисячі метрів і вважаються найвищими серед островів Тихого океану; вершина гори Карстенца в західній половині постійно покрита снігом і сягає 4.800 метрів, вершина гори Вільгельма - 4.500 метрів, а гора Гуліве в Папуа - 4.380 метрів. Серед гір суходолу і островів

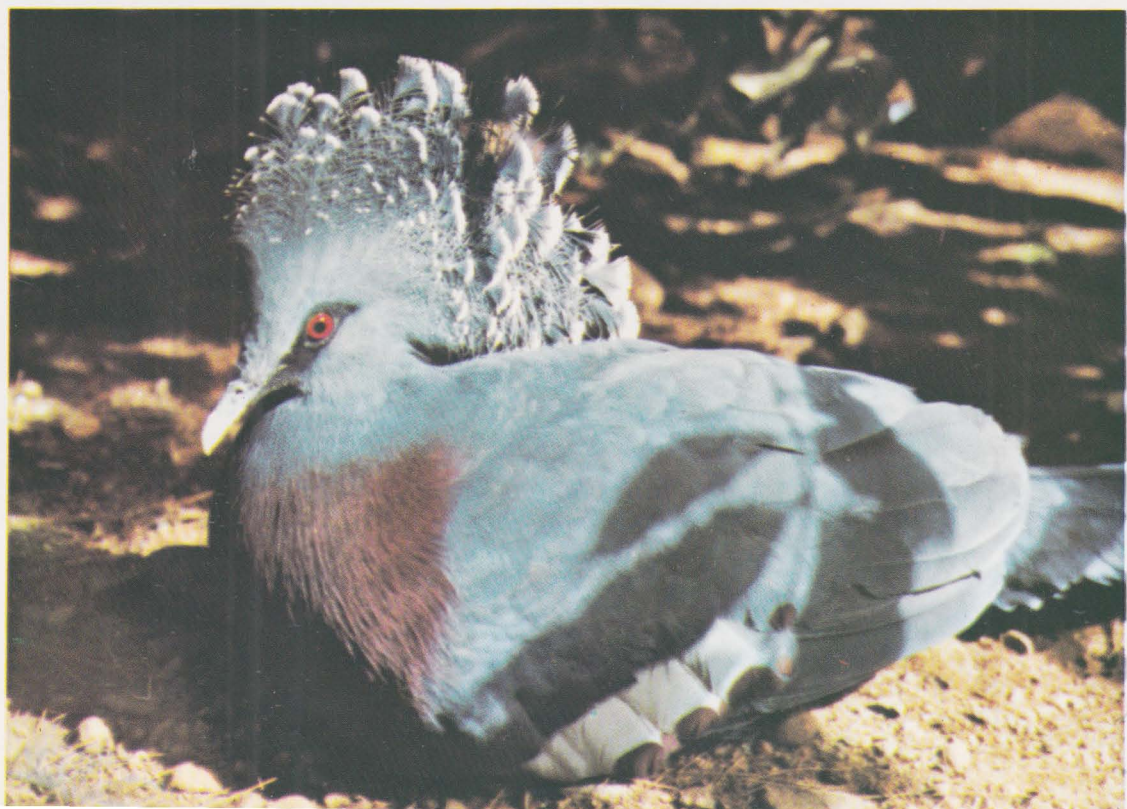
Три надзвичайні представники новогвінейської фавни. Вгорі: Папуаський горнбіл або рогоніс, що в польоті шумить крильми, неначе потяг-експрес.

Внизу: Кенгуру, що лазить по деревах та сірий птах-фротаут або жаб'ячий рот.

Шість видів новогвінейських птахів охоронені законом: райський птах, білі чаплі, голуби, орли, скопи та чирки. Вгорі: Білий какаду з жовтим чубчиком. Направо: Райський птах. Внизу: Коронований голуб.

тут нараховується 25 завмерлих і діючих вулканів. Від вибуху вулкана в 1951 році, що зірвав половину гори Ламінгтон, загинуло 3 тис. людей.

Беручи свої початки з високих вершин, на південь і на північ течуть великі річки: Флай, Стрікленд, Кікорі, Пурарі впадають на півдні в Папуаську затоку; Сепік, Раму впадають на півночі в Бісмаркове море та Маркгам на схід в Соломонове море. Дельти цих річок розливаються покрученими каналами та рукавами на десятки кілометрів завширшки.

Серед густих зарослів очерету, що стоїть тут високою непролазною зеленою стіною, по островах серед плавнів ховаються селища племен, що живуть з рибальства та сагової пальми, якої тут багато по болотах. В цьому зеленому царстві немає ані доріг, ані стежок. Серед цих очеретів та мангрових хащів живуть крокодили, а по травистих саваннах маса водяної птиці. Єдиним засобом транспорту по цих диких, неприступних місцях є човен.

Порівняно з багатим і різноманітним рослинним світом, природа досить бідно наділила Нову Гвінею тваринами. Якщо флора її більше пов'язана з південною Азією, фауна, однак, виразно споріднена з континентом Австралії. З диких тварин тут живуть декілька видів кенгуру, бандикутів, посумів(кус-кус), комахоїдів, щурів, мишей, кажанів. Свині й собаки прибули сюди з первісними поселенцями з Азії. Біла людина завезла сюди кіз, рогату худобу, коней, оленів. По травистих низинах річок тепер розплодилися великі табуни диких оленів.

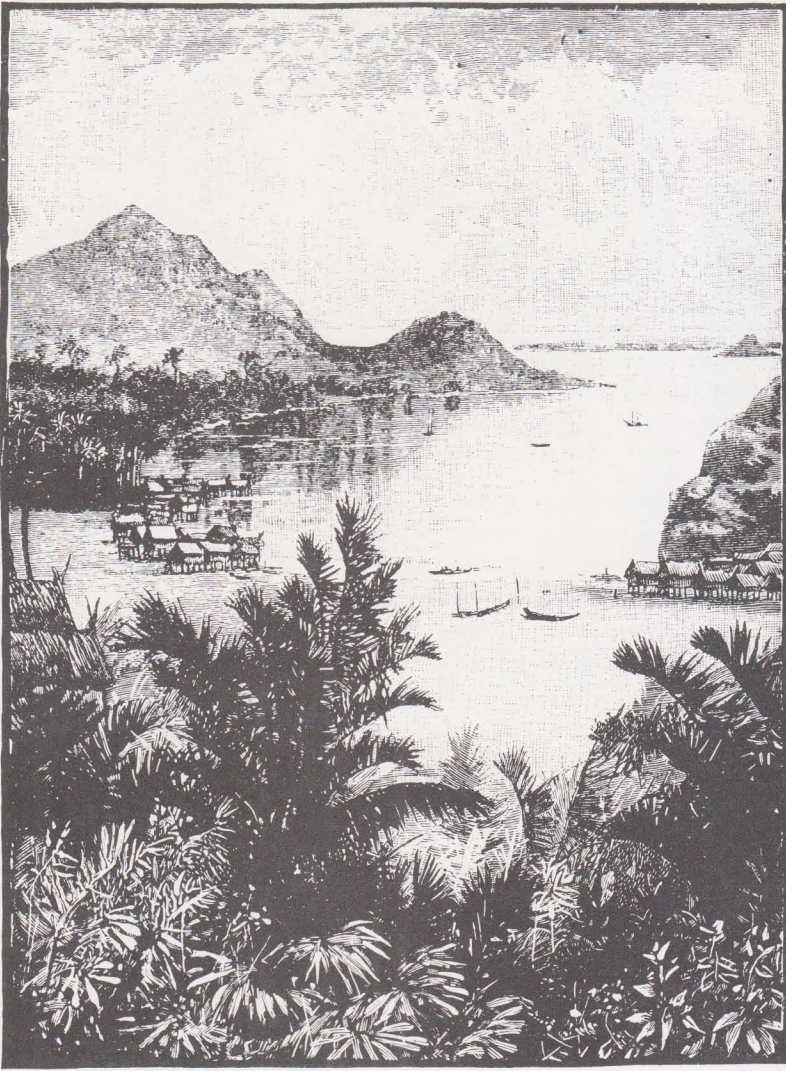
З плазунів тут маємо морських і прісноводних крокодилів, черепах, ящірок, гадюк та давунів.

Щоб ніби заповнити прогалину, Нова Гвінея щедро наділена птахами: 43 види райського птаха, папуги, лорикіт, голуби, дикі індики, фазани, орли, шуліки, зозулі, сови, рононоси, морські птахи та багато видів річкових птахів. Найбільшим з усіх птахів тут - це казуарі, птах, що не літає.

В гирлах річок та довкола всього побережжя Нової Гвінеї багато видів риби, креветок, лангустів, крабів, устриць. Серед коралових рифів живе маса екзотичних риб та молюсків, черепашками яких прикрашують себе тубільці.

Казуарі, нелітаючий птах, що живе також по джунглях північної Австралії. Дорослий птах досягає 80 клг. ваги та 1 м. 80 цм. висоти.

Порт Моресбі - колись і тепер. Гравюра 1887 р. та сучасна фотографія.

Населення Папуа Нової Гвінеї складається з багатьох різних племен, що живуть по верховинах, долинах річок та довколишніх островах, ізольовані одне від другого, не розуміючи одне другого мови. Згідно статистики, два з половиною мільйони людей говорять 700 мовами та діалектами. Офіційною мовою є англійська мова. Поступово вводиться в ужиток так звана «піджін» мова, що є мішаниною мов англійської, малайської, папуаської, з забарвленням німецької мови. Дехто вважає цю штучну мову дитячою мовою за її логіку та бідну лексику.

Порт Моресбі - столиця Папуа Нової Гвінеї - є найбільшим містом всього острова і нараховує 110 тис. населення. Воно розкинулось на 30 кв. км. по горах і долинах навколо чудової природної гавані, відгородженої від відкритого моря підводними коралювими рифами.

Окрім адміністрації, уряду та торговельних підприємств тут знаходиться також єдиний на цілий острів університет.

Клімат тут тропічний, вологий, особливо під час мусонних дощів від грудня по квітень. Однак, з переминою сезону температура значно знижується до прийнятних 25° Ц. Першими білими поселенцями тут були англіканські місіонери, торговці та плянтатори.

В 1873 році капітан Джон Моресбі наніс на мапу 450 км. східного та південного берегів Нової Гвінеї та назвав нове поселення посередині південного узбережжя Портом Моресбі в честь свого батька, адмірала британської флотії.

Завдяки багатству мінеральних ресурсів та експорту дерева, кави, чаю, Папуа Нова Гвінея, як заявив її прем'єр Майкел Сомаре, через декілька років буде економічно незалежною. Але покищо Австралія щорічно підтримує її дотацією в сумі 160 мільйонів доларів.

Згідно ухвали Об'єднаних Націй, Папуа Нова Гвінея 16 вересня 1975 року стала незалежною державою, як Австралія передала владу демократично вибраним провідникам тубільців.

Ручний бубон - кунду.

Хатки селища Бонгу. В по лудневій спеці лише діти бігають по вулиці.

ПОДОРОЖ НА МАКЛАЄВЕ УЗБЕРЕЖЖЯ

Та частина узбережжя на затоці Астролябії, що тягнеться від Алексісгафен аж до Порту Константина і вклю чає в себе адміністративний центр Маданг, носить назву «Маклаєве Узбережжя». Вздовж цього узбережжя розташовані папуаські прибережні селища, про які згадує в своєму щоденнику Миклуха-Маклай. В одному з них -- Бонгу -- Маклай прожив довший час, а решту часто відвідував. Деякі з них він описує докладно, а деякі лише поверхово.

Починаючи з півночі Портом Олексія, вони розташовані на південний схід в такому порядку: Алексісгафен, Сіяр, місто Маданг, Ябоб, Білі-Білі, Горіма, Богадім, Мале Коліку, Бонгу, Горенду, Гарагасі, Порт Константин, Гумбу. До заселених місцевостей треба додати також сліду ючі прибережні мальовничі острови: Сегу, Сіяр, Грагед, Ябоб. Острів Білі-Білі залишився незаселеним від того

Микола Миколайович Миклуха - Маклай походив з козацького роду. Його прадід Степан Макуха, за хоробрість, у боях з турками за Очаків, був наділений Катериною II маєтком у Малині та титулом дворянина.

Сам Маклай говорив багатьма мовами, а освіту одержав в університетах Німеччини. Порівняльна анатомія, а згодом антропология, були його ділянками науки, в яких він

здобув світове визнання. Доля Миклухи - Маклая була тісно пов'язана з Австралією після його одруження з Маргаретою Робертсон в Сідней. Тут і досі живуть його правнуки.

З фотографії 1884 р.

Хатина Маклая на косі Гаргасі, яку йому побудували моряки «Витязя» в 1871 р.

За скетчем Маклая.

часу, як німецька колоніальна влада, боячись повстання папуасів, виселила з нього всіх мешканців. Тоді, як там перебував Миклуха-Маклай, на тому острові стояло село, мешканці якого займались гончарством. Тепер гончарством займається двоє сусідських селищ: Ябоб і Білі-Білі.

Але в селищі Бонгу Миклуха-Маклай жив уже під час другого побуту там. Вперше він жив 15 місяців на косі Гарагассі в хатині, яку збудували йому моряки корвета «Витязь», що доставив його туди 7 вересня 1871 року. Окрім назв селищ та островів, Маклаєве Узбережжя має декілька річок, що впадають в затоку Астролябії. Дві з них привертають на себе нашу увагу: річка Маклай та річка Гоголь. Їхні імена безпосередньо пов'язані з побутом Миклухи-Маклая на цьому узбережжі Нової Гвінеї.

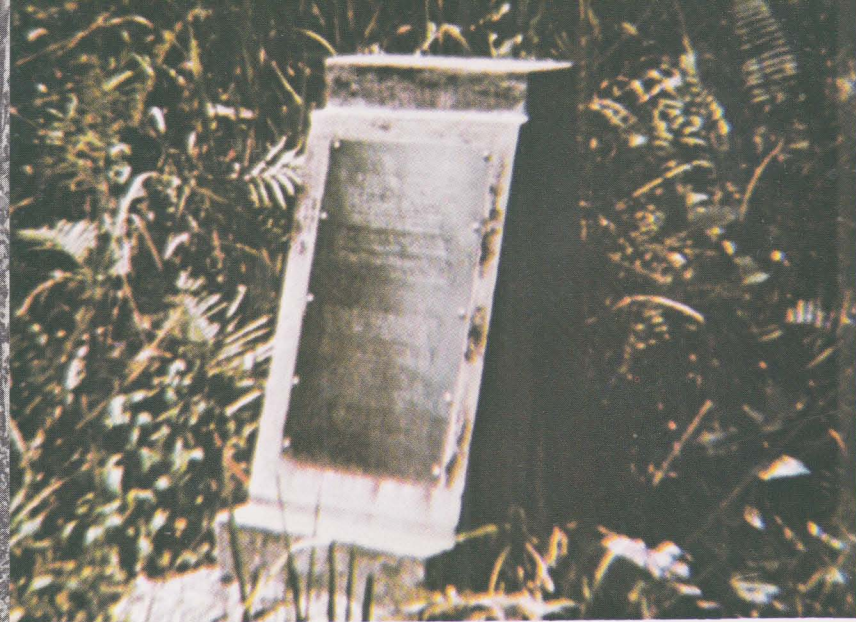
Ця найгарніша закутина Папуа Нової Гвінеї якраз і цікавила нас, українців, найбільше. Ми хотіли на власні очі побачити ті місця, де понад сто років тому там жив се-

Вліво: Дорога джунглями, що веде на косу Гарагассі.

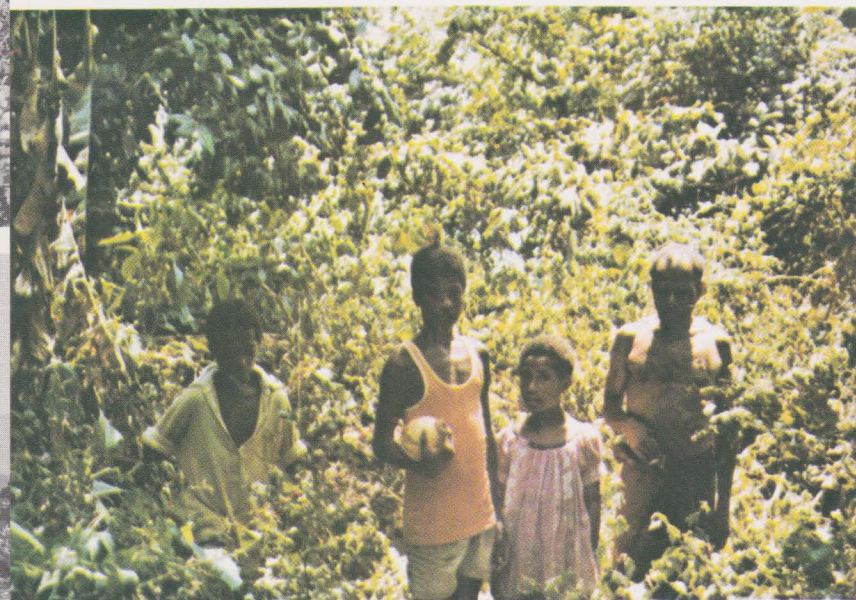
Річка Мінджім, яку довелося форсувати, бо через неї ніде немає містка.

Внизу направо: Вода в річках така чиста, що видно дно. В кучерявому волоссі малого папуаса лишається краплями вода.

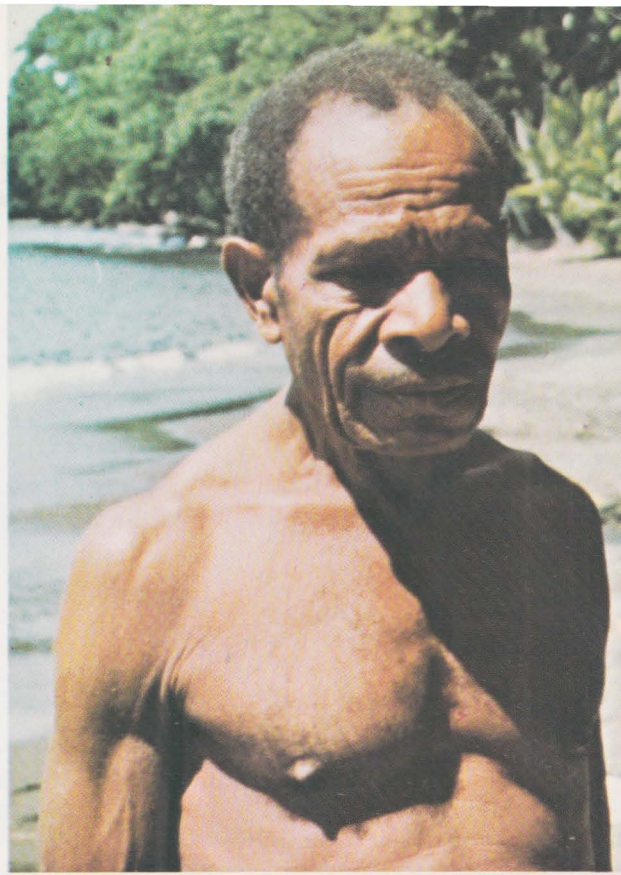
Наліво вгорі: Меморіяльна
плита в Гарагассі, де стоя-
ла хатина Маклая.

Посередині: Заросле джунг-
лями місце, де стояла хата
Маклая в Бонгу.

Внизу: Темний вулканіч-
ний пісок вкриває берег в
Бонгу. Тут Маклай тримав
свою шлюпку.

ред папуасів Миклуха-Маклай. Але сказати, що він лише жив, було б неправильно, несправедливо. Його щоденне життя там було однією низкою пригод і небезпек, його життя там залежало від настрою і примх його сусідів, які не досить доброзичливо ставились до нього. Навіть його приятель Туй, по трьох місяцях дружби з Маклаєм, розповідаючи Маклаєві про наміри тубільців, не обіцяє йому допомоги. Вони лише чекають, коли Маклай залишиться сам, як хворі його слуги, Ульсон і Бой помруть:

- Прийдуть люди з Бонгу та Гумбу, - розповідав Туй, - прийдуть і заб'ють Маклая.

Тут він навіть показував, як Маклаєві проколють списом шию, груди, живіт, і протяжно, сумно промовив: «О, Маклаю! О, Маклаю!»

- Я удавав, що ставлюсь до цих слів, як до жарту. Проте сам був певний, що це може статись,- писав Маклай.

Нам пригадалися ці уривки з щоденника Маклая, як ми стояли на березі в Бонгу, розмовляючи зі старостою селища Каму Тейб - правнуком Туя. Ми щойно поверталися з Гарагассі, оглянувши місце, де жив Маклай під час пер-

Два нащадки Туя: Каму Тейб - староста Бонгу - та його родич Туй (ліворуч). Внизу: Скеч Маклая з Туя. В рисах обличчя Каму Тейб та його прадіда помітно неабияку подібність.

Направо: Всім відома тварина - свиня. В аграрній економії Нової Гвінеї вона перед впровадженням грошей, поряд з кінами, служила, як одиниця обміну.

Внизу: Солодка картопля, основне джерело харчу тубільців. Нею засаджені навіть найкрутіші схили гір.

Наліво: Селище Білі-Білі, де виробляється глиняний посуд різного призначення: для варення, для зберігання харчу, для утримування вогню в човнах, для води і т. п. Як видно з фотографії, деякі мають дірки для підвішування і більшість удекоровані різними узорами.

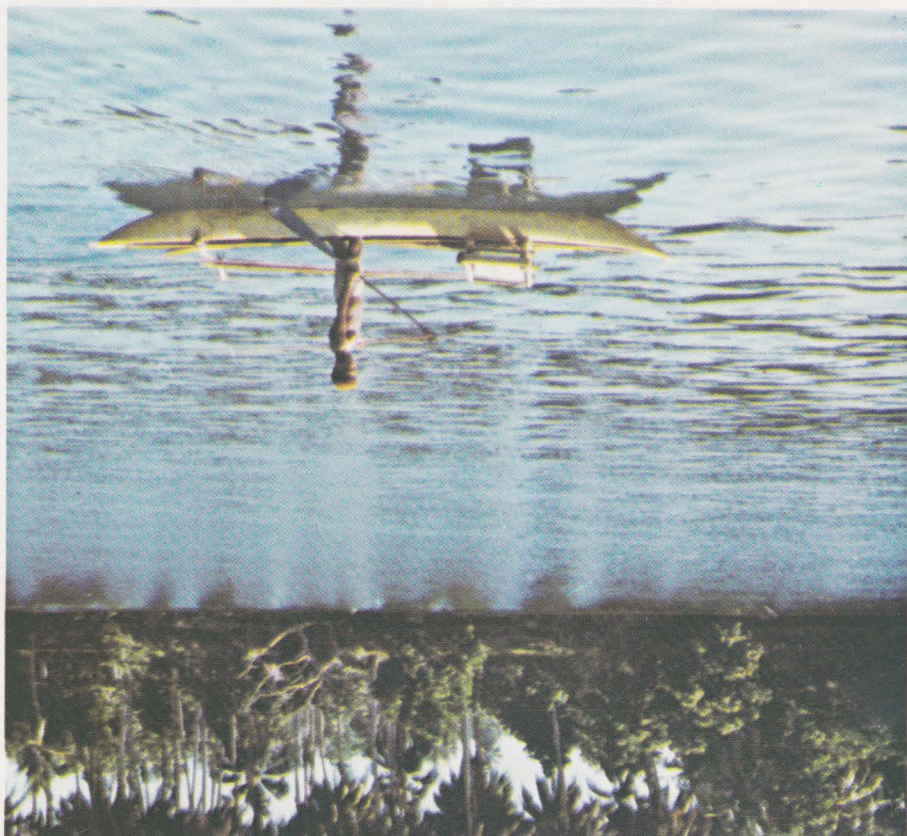
Студенти середньої школи Мадангу в інсценізації драми з тубільного життя.

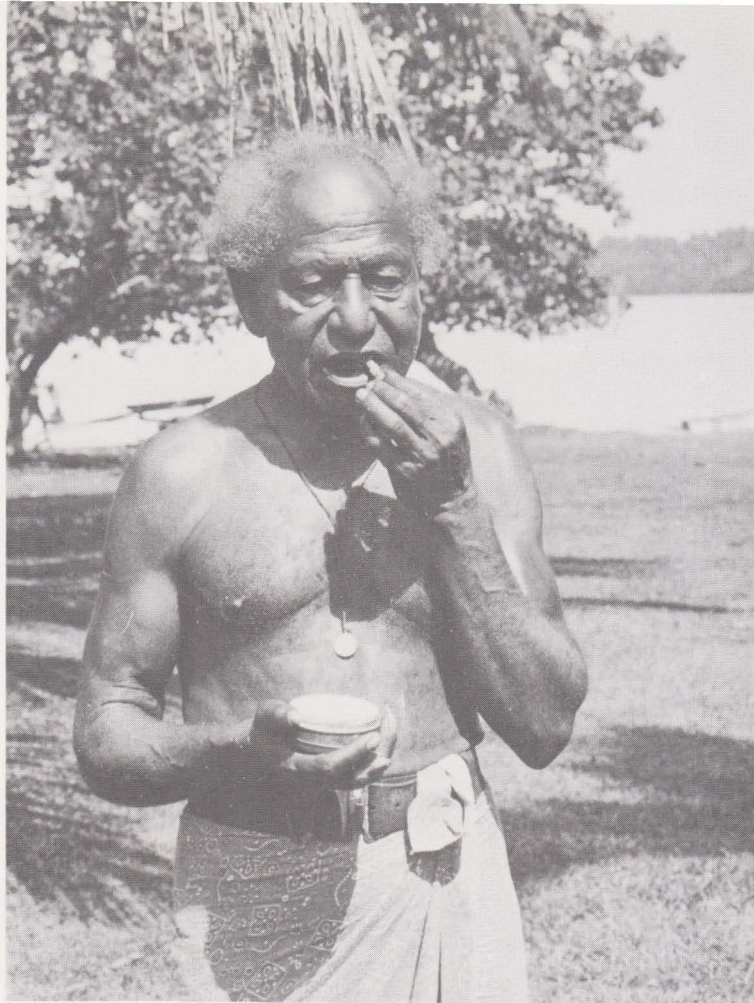
Направо: Самітній молодий рибалка на спокійному плесі тихої лагуни.

Водяний спорт молоді в Бонгу. Тут усі змалку плавають, як риби.

шого постю. Серед густого чагарнику джунглів, над самим стрімким берегом, там стоїть тепер пропам'ятна таблиця, поставлена залогою советського дослідного судна «Витязь». Мальовничий глухий куточок, де навіть поблизу немає жодного житла. Там ми й обідали своїми сендвічами біля струмочка з кришталево - чистою водою, в тіні височезних фікусів, товсті корені яких мила солоня морська вода. Звідси видно далеко вздовж узбережжя. Густі зелені джунглі високою стіною підступають до самої води. А селищ, розкиданих вздовж нього, не видно із-за дерев, навіть на близькій віддалі.

Був гарний сонячний день: теплий, паркий. В нас не було сили покинути цей куточок земного раю. Але звернуло вже за обід, а нам хотілося побути і в Бонгу також; та й назад до Мадангу зонайменше сто кілометрів, дорогою з вибоїнами, ярками, сухими річищами та повноводними річками, які треба форсувати вброд. Добре, що приїхали тягаровим автoм, що вище на колесах і має потужний мотор. На річці Мінджім думали, що попливе й авто за водою. Але молодець, папуаський шофер, виїхав. Посередині річки течія, здавалося, почала нести авто вбік і во-

Староста острова Сіяр показує, як жується бетель. Ця перцева рослина вживається для перенесення вапна при жуванні зеленого горіха арекової пальми. Ця суміш викликає слинотечу, збуджує нервову систему, зафарбовує рот, язик і зуби в червоний, а потім чорний кольори. Вапно до жування бетелю добувається розтиранням черепашок.

Внизу: Купки зеленого арекового горіха на продажі на базарі у Мадангу.

*Величезне хлібне дерево, що
росте у міському парку. Щоб
уявити собі його величину,
треба порівняти його з білим
будиночком під ним.*

*Внизу: Лише сто метрів від
моря ростуть тут же у парку
білі лілеї.*

Різноманітні формою і своїм декоративним малюнком, різьблені маски та фігурки відображають предків, злих або добрих духів.

Ці духи в більшості представлені в людській подобі, а часом як крокодил, який обожається тубільцями.

Однак зустрічається багато зразків різьбарського мистецтва, що представляють птахів, риб, акул і т. п.

Окрім різьби, до декоративних ручних виробів можна віднести предмети домашнього та особистого вжитку: в'язані торби, кошики, дерев'яні тарілки та підноси, намисто та різні медальйони і прикраси з черепашок і коралю, бубни та люльки. Як і в кож-

ному примітивному мистецтві, вражає величезна різноманітність мустерів і форм, як бачимо на зразках цих двох сторінок. Особливо це помітно на формі носа: від клясичного до крючкуватого.

Екзотичні поштові значки Папуа Нової Гвінеї вважаються за найгарніші у світі. Серед них знаходимо також і значок, що вшановує Миклуху-Макляя.

Внизу: В затишних водах Алексісафену. Тут по мальованих берегах затоки розташовані католицька та лютеранська місії з своїми господарствами, школами, шпиталями. Лютеранська місія має тут найбільшу друкарню в Новій Гвінеї - «Крістен Прес», яка недавно надрукувала щоденник Макляя англійською мовою під назвою «Нью Гіні Даеріс». Цю книжку можна купити в лютеранських книгарнях.

но почало ковзатися по круглому камінні дна річки. Але вибрались щасливо. В одному місці треба всім було вилазити, щоб випхати буксуюче авто на крутий берег. Порох з-під коліс летів на нас і обсіпав з голови до ніг. Але ми не турбувалися цими дрібницями, бо збувалася мрія давніх років, що жеврїла в серці усе життя. Ми ходили тими самими стежками і дорогами, де колись ходив Маклай; ми сиділи і слухали шум прибою моря, того одвічного моря, яким він бродив, збираючи коралі та губки для вивчення. Він брав воду однієї грозової ночі з цього самого струмка: темна ніч, хоч око виколи! Лле. як з відра. а він під спалахи блискавки іде невидимою, слизькою стежкою; спотикається через коріння, сковзається, і, падаючи, хапається за колючий кущ, а на ньому ані сухої нитки! Спалахує сине світло блискавки на частину секунди і його зір вибирає за ту мить надзвичайну картину грози у джунглях з усіма найменшими деталями: і сіре, наїжене море, і довгі мокрі віти пальм, якими немилосердно гойдав вітер, і навіть колючку, що вколола його в руку. Мокрий і задиханий він повертається з водою і, заваривши собі чаю, з великим задоволенням п'є його, дарма, що чай несолодкий, бо вже давно вийшов цукор. І як він зазначає в щоденнику, ця нічна мандрівка грозовими джунглями, повертає йому його добродушний настрій, зіпсований черговим приступом лихоманки. Але він не нарікає. Ані безлюддя, ані приступи хвороби, ані брак харчів -- ніщо не турбує його і він по-мученицькому переносить це все. Він мріє, що колись він поселиться тут назавжди. Йому подобається са-

Ідуть купувати наречену, грішми, прикріпленими на дрючок.

Вирядившись у свої прикраси, старий папуас радо позує авторові.

мотність, спокій, клімат і природа. Але одночасно він сповна розуміє, що він живе позиченим часом. І він спішить, робить дослідження, все ретельно записує. Змальовує своїх сусідів, своє оточення, їхні хатки і прикраси. Він щиро жаліє, що він невеликий художник, щоб передати не тільки надзвичайні кольори свого узбережжя, але й запахи і звуки джунглів....

Нам все це згадувалося, як ми сиділи біля того самого струмка, зачаровані мальовничою місцевістю навколо нас. Здавалося, що ми бачимо сон: казковий, неможливий сон, що сниться кожному з нас раз за все життя.

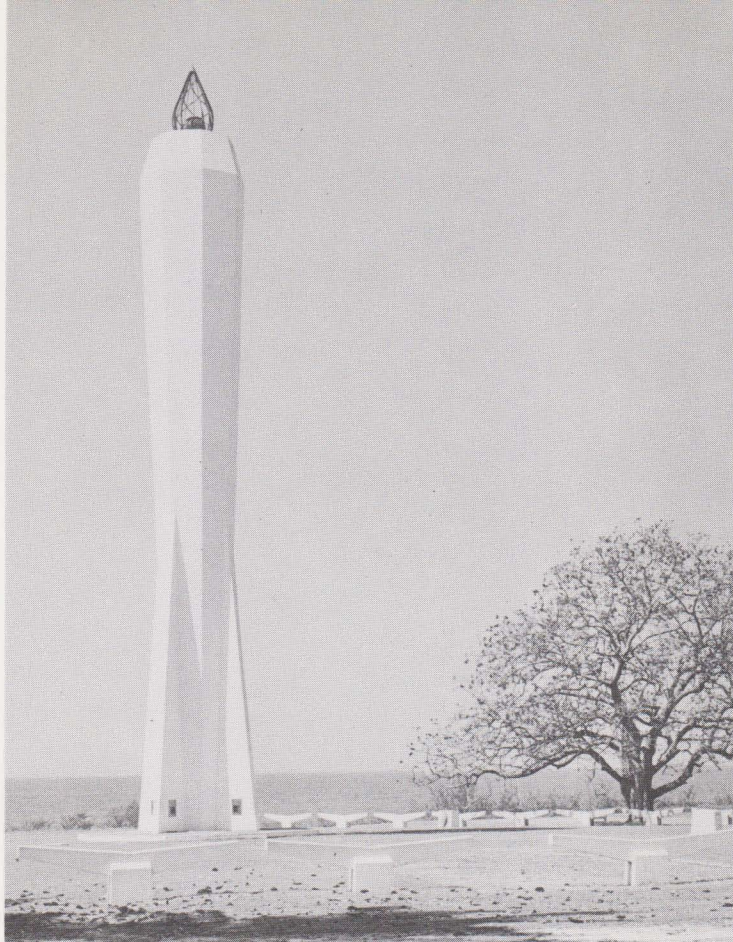
Каму Тейб щойно показав нам місце в джунглях, де стояла в Бонгу хата Маклая. Тут тепер буйно росли дерева і кущі, а від хати -- жодного сліду!

Потім на нашу просьбу він повів нас на берег моря, щоб показати велике дерево, біля якого Маклай тримав свого човна. Тут ми довше розмовляємо з Каму Тейб про Маклая, про життя на Маклаєвому узбережжі тепер. Він розповідає нам, що він відкупує косу Ґараґассі від теперішніх власників за 9 тисяч доларів. Робимо низку знімок, що тепер прикрашують цю книжку і поволі підійма-

*На березі в селищі Бонгу:
автор, староста селища Каму
Тейб та Д. Нитченко.*

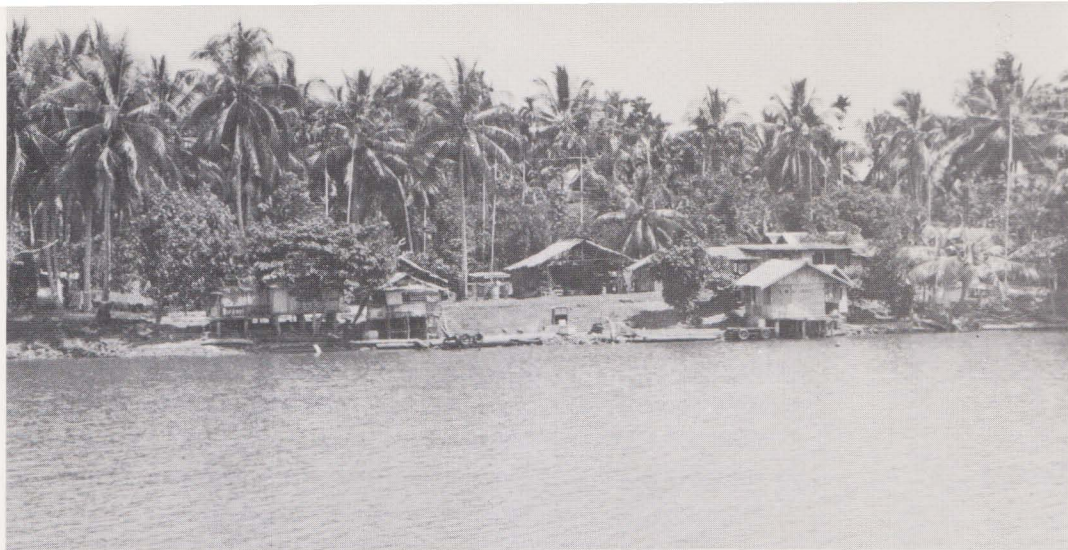
*Протилежна сторінка: Коса
Ґараґассі з кокосовою плян-
тацією позаду, яка простяга-
ється аж до моря.*

*Немов ракета, тягнеться у ви
сочинь у Мадангу пам'ятник
поляглим у японському за-
піллі розвідникам.*

*Студенти гімназії у Мадангу
розважають відвідувачів сво-
єю чарівною меланезійською
музикою.*

емося стежкою догори. Ми питаємося в Каму Тейб скільки йому років і коли він нам відповідає, що не може сказати -- ми дивуємося. Але потім вияснилося, що він просто не знає, бо ніхто того ніде не записав. На наше друге запитання, скільки людей в Бонгу -- він також не міг відповісти.

- Подивлюся, - каже, - в книжку. Може 300, а може 400. Не знаю, - здвигнув він плечима.

Назустріч нам стежкою ішов, поспішаючи, якийсь папуас. Вираз його великих очей був серйозний, розумний. Здавалося, що він спішив, щоб не пропустити нас, бо, мабуть, чув, що білі гості в Бонгу розпитують про Маклая. Ми зустрілися на галявині, залитій сонячним світлом, кольорами, теплістю. Каму Тейб представляє новоприбулого, як свого двоюрідного брата - Туя, другого правнука Маклаєвого приятеля Туя. Ми знайомимося і я помічаю, що в нього розірване вухо - знак виразу горя при втраті когось близького. Цей дивний звичай на Центральній Верховині між папуасами практикується в інший спосіб - там відрубують собі кінець пальця. Часом зустрічаються тубільці, що мають відрубані фаланги всієї руки. Уважні читачі може помітили музиканта на обкладинці без одного фаланга також.

За папуаським звичаєм, через ліве плече у Туя висіла торба, в якій він носив якісь дрібнички, як бамбуковий гребінець або відкривачку для банок, або варену картоплю чи кусок цукрової тростини. До його прикрас належав разок червоного намиста та татуювання на лиці у вигляді крапок. Ми просимо дозволу сфотографувати його і він охоче погоджується. Потім всі рушаємо до авта,

Селище Сіяр

Різьблені дерев'яні статуєтки відображають добрих духів предків.

Останні промені вечірнього сонця червоняць і пальми, і казуаріни, і спокійні води за токи Астролябії...

А синьо-фіялкове небо провіщає на завтра світлий, сонячний день.

що чекало на нас за селищем при дорозі. Прощаємося. Багато тубільців зібралось при дорозі і всі махають нам на вздогін, як наше авто пускається по дорозі, залишаючи по собі хмару пороху. Прощай Маклаєве Узбережжя, тихий раю на землі! Прощайте і ви, черношкірі нащадки Туя, Каїна, Бугая та інших друзів Маклая! Це він у великій мірі допоміг вам бути сьогодні вільними. А ви, ставши вільними і далі зберігайте легенду про «каарам-тамо» -- людину з місяця. Лише така добра і правдива людина могла походити з місяця, яким був Маклай. Колись, напевно, ви здіймете йому кращий пам'ятник, ніж той, що стоїть йому тепер. У це нам хочеться вірити. Про це ми думали, повертаючись до Мадангу довгою, пильною дорогою через густі, зелені джунглі.

*Published by
Ukrainian Australiana Publishers
P.O. Box 309, Magill, 5072 Sth. Australia*

Маклаєве Узбережжя, селище Білі-Білі.
На звороті:
Верховинець з соплікою, Горока.